

Vojenskovědecká práce a praxe vojsk

V souvislosti s přestavbou vojenského školství byla na pracovištích VA AZ zpracována řada studií, jejichž obsah umožňuje, spolu s konfrontací současné praxe u vojsk, odhalit jisté skutečnosti, které působí na kvalitu myšlení našeho velitelského sboru. K podpoře těchto stanovisek slouží i rozbor stavu a perspektivy rozvoje vojenskovědních oborů.

K některým aktuálním problémům hovoří pracovník VA AZ v Brně docent podplukovník Ing. František Cvrček, CSc.

VOJENSKÁ MYSL: *V čem vidíte příčinu, která vyvolala kritické zkoumání současného stavu a z toho vyplývající nová hlediska?*

S. CVRČEK: Nahradil bych slovo „vyvolala“ výstižnějším „umožnila“, protože je podstatné rozlišit zásah do praxe od čistě teoretických úvah. Kritické pohledy na skutečnost byly vždy. Šlo jen o to, kdo, kde a jak je vyslovil. Domnívám se, že rozhodujícím impulsem byl již XX. sjezd KSSS a pak XII. sjezd KSČ. Porovnání dat těchto událostí s datem dnešním je určitým podkladem k zamyšlení.

VOJENSKÁ MYSL: *Můžete formulovat toto Vaše stanovisko podrobněji?*

S. CVRČEK: V celospolečenském kontextu je příčina změn známa. Na úseku vojenství je příčina zřejmě jediná: konzervatismus. Ten však opět vyrůstá ze řady vlastních příčin. Hlavní spočívá zřejmě v rozporu mezi vědou a pod-

mínkami jejího rozvoje na straně jedné a velitelskou pravomocí armádní poslušnosti na straně druhé.

VOJENSKÁ MYSL: Soudíte, že velitelská pravomoc je v rozporu s možností vědecky pracovat?

S. CVRČEK: Je a není. Armáda má jedinečnou možnost realizovat nejnovější poznatky v systému jednotného, závazného a organizovaného pořádku při splnění dvou předpokladů — jednak existence těchto poznatků a jednak impulsu (rozkazu), který je nařídí realizovat v praxi. To je možnost. Nutnost je pak v oblasti teoreticky zkoumat nové problémy, aby armáda držela krok s obecným rozvojem věd a mohla vůbec plnit svoji funkci.

Je ovšem pravda, že kladná úloha armádního organismu se velmi snadno působením vztahů podřízenosti může změnit v úlohu hluboce zápornou. To je ona kardinální otázka: moc z pravdy nebo pravda z moci?

VOJENSKÁ MYSL: Domníváte se, že jsou známy cesty k vyloučení druhé varianty?

S. CVRČEK: Vím jistě, že o její vyloučení nemůže být řeč. Jde jen o její maximální omezení. Sama existence armádní poslušnosti skrývá v sobě tyto negativní faktory a nikdo nemůže vážně uvažovat o zrušení takové poslušnosti, pokud by nechtěl zároveň s tím zrušit i armádu.

Pokud se týče cest omezení, pak přirozeně neexistuje žádný obecně vyčerpávající recept. Myslím si jen, že je možné uskutečnit řadu opatření, která by zlepšila situaci. Nebudu jistě originální, neboť podobné myšlenky jsou dnes slyšet z více míst.

Základem je vyhraněná existence dvou skupin v armádě — tvůrců teorií a jejich vykonavatelů. Přehrada v absolutním smyslu nemůže existovat, musí ale existovat takové vztahy a poměr uvnitř těchto skupin, které by byly v souladu s funkcemi jaké plní. Pro práci vojenských teoretiků musí do písmene platit to, co platí pro teoretické pracovníky každé vědy. Velitelé a štáby se pak nutně řídí duchem armádní podřízenosti. Důležité je ono kategorické trvání na stejných kritériích pro vojenskou teoretickou práci jako pro civilní. Každá výjimka, zdůvodňovaná armádní specifikou, hatí vše do základů.

VOJENSKÁ MYSL: Jde tedy o vytvoření podmínek pro tvorbu správných teorií, vědecky přípustně posuzovatelných jako základ a důsledně aplikovaných v praxi jako vyvrcholení?

S. CVRČEK: Myslím, že v tom je podstata. Tato záležitost má však celou škálu podmínek. Nemluvme hned o vědě a vědeckosti, jde o daleko prostší věci. Je přece známo, že dosud se „pouhému“ logickému myšlení nevěnovalo ne mnoho, ale vůbec žádná pozornost. Na VA AZ se logice ani nevyučovalo.

Starý typ střední školy však tuto disciplínu měl. Absolvent takové školy byl pak třeba poštovním úředníkem; pro takové zaměstnání se právě toto vzdělání vyžadovalo.

Vysokoškolsky vzdělaný důstojník se však dosud bez takové přípravy obešel. Nedělejte si iluze, že těch několik desítek hodin, které dnes logika dostává radikálně změnila situaci. Jde však o nový přístup k věci a toho je si

třeba cenit. V současné době není se tedy co divit, že nelogické věci vzrušují jen velmi málo důstojníků. Jen tak pro ilustraci: to, že není dosud např. definován pojem bojové činnosti, nijak nezabraňuje vytvářet kolem něho a z něho pojmy další, jako zabezpečení této činnosti apod. Již ten fakt, že chybí determinace základních pojmů je podivný víme-li, že je nemožné uskutečňovat konkrétně něco o čem nevíme co znamená. Zde se přibližujeme do sféry alchymie.

Snad by bylo vhodné uvést další příklad z poslední doby. Jde o problém palby. Každý přece ví kolik teorií, názorů, diskusí a zkoušek kolem tohoto problému dnes existuje. Co však vlastně palba je, to se nedozvíme nikde. Opět jsme u determinace. Tou nemůže nikdy být vysvětlení, čeho se čím dosáhne, ale určení podstaty. To v tomto případě opět chybí.

Řešit tedy vztahy a závislosti bez znalosti základů, které tyto vztahy určují, je typický případ nelogičnosti.

Zarážející je v tomto směru další, důležitější okolnost. Je všeobecně známé, jaká pozornost se věnuje výuce marxistické filosofie, kterou řídí vysoce kvalifikovaní odborníci. Přesto však aplikace této filosofie je zcela neuspokojivá. Jen takové základní kategorie jako možnost a skutečnost, příčina a následek jsou v oblasti vojenství pokládány za nepříhodné.

VOJENSKÁ MYSL: *Chcete tím říci, že aplikaci těchto kategorií důstojníci pokládají za zbytečnou?*

S. CVRČEK: Jsem přesvědčen, že v mnohých případech ano. To však není vinou těchto důstojníků, ale okolností, za kterých pracují. Příčina je v nemožnosti tvůrčího rozletu, tvůrčí činnosti v práci štábů a vojsk.

A jsme zase u konzervatismu. Dokud nebude pro tvůrčí činnost prostor, není divu, že aplikace teorií nebo prostých základů logického myšlení bude pokládána za nepříhodnou. To už ostatně souvisí i s přípravou na vysoké škole. Převažuje-li výuka příkladů, vyplývajících nutně ze šablon a názorů, totožných s momentální praxí, pak podmínky pro tvůrčí myšlení postupně zmizí vůbec.

Přiznávám, že je někdy velmi obtížné v situaci se orientovat. Již to, že zdrucující většina vojenskovědních oborů nemá dosud zpracovanou ucelenou teorii nebo že za ni pokládá řády a předpisy, znamená možnost uplatnění subjektivních názorů nebo postup podle „objektivně“ platných zvyklostí. Teprve popřením těchto způsobů se dosáhne možnosti tvůrčí činnosti. Potíž je v tom, že toto popření nemůže udělat sama teorie, i kdyby všude již skutečně byla vytvořena.

VOJENSKÁ MYSL: *Proč se domníváte, že za současného stavu není možná tvůrčí činnost ve štábech a u vojsk? Není toto tvrzení poněkud pesimistické?*

S. CVRČEK: Bude vhodné nejprve vyjasnit pojem „tvůrčí“.

Začnu sochařem, který vytváří sochu a přejdu na kovolitce, který vyrábí její odlitky. Žáci sochaře buď vytvoří jiné sochy ve stylu svého učitele nebo zcela osobitě pojaté, nebo budou dělat totéž co kovolitce. V posledním případě

bude rozdíl jen v tom, že noví sochaři budou disponovat akademickým glejtem, kdežto kovolitec ne.

Toto platí i ve vojenství. Nemusím snad zdůrazňovat, že existují předpisy, které již svoji podstatou nepřipouštějí tvůrčí činnost a přesto jsou naprosto nezbytné pro existenci armády. O těch myslím diskuse nikdy vedeny nebyly. Mluvím-li o tvůrčí činnosti, mám na mysli operační oblast. Tam ovšem trvám na svém tvrzení, že prostor pro tvůrčí činnost není. Otázka totiž zní: z čeho, z jakého základu tvořit a jak výsledky této činnosti posuzovat, podle jakých kritérií stanovit pravdivost takové tvorby? Rozbor stavu vědních oborů dokázal, že jejich velká většina postrádá ucelené teorie. Rozvíjet proto teorii, která neexistuje, je nemožné. Postupuje se proto ze základu technických norem, jejichž stanovení je opřeno aspoň o částečný nebo nečetný experiment. Základem je i řád nebo předpis. Znění těchto podkladů dává možnost tvůrčí práce potud, pokud se budou brát za základ taková slova a termíny jako „dovedně“ a „hluboce“. Potíž je ale v tom, jak tyto termíny chápat ve smyslu posouzení správnosti provedené aplikace. Neboť co je to „dovedně“? Co je to „hluboce“? Kde je kritérium jejich kvalifikace?

Je pochopitelné, že nejjednodušší je přiblížit svoji činnost momentálně platným názorům — a v armádní posloupnosti je předem dáno, které názory mají prioritu — než se snažit komplikovat si práci nějakými nezvyklostmi.

Zde mají obrovský dluh vědecká pracoviště, školy a všichni teoretičtí pracovníci. Situace u vojsk je jen důsledkem, i když sama přináší svoje komplikace a zhoršení v celém komplexu posuzované otázky.

VOJENSKÁ MYSL: *Mluvíte o dluhu škol a teoretických pracovníků. Je to obecný názor nebo máte na mysli jen některé konkrétní případy?*

S. CVRČEK: Jsem přesvědčen, že každý kdo posuzuje situaci objektivně musí souhlasit s tím, že dluh existuje a nejsou přitom polehčující okolnosti.

Zmíním se ovšem ještě o jedné oblasti, která pozici teoretických pracovníků u vojsk a štábu nijak neposilňuje. Je to náročnost posuzování vědecké práce. Přestože existují ustanovení, usnesení, zákony a výnosy — prostě celá řada podkladů, o které je možné vědeckou práci opřít a přiblížit ji maximálně možné míře pravdivosti, praxe je někdy jiná. Mám na mysli kompilace, hodnocené jako vědecké práce, překlady cizích pramenů, vydávané za vlastní, nic nového neřešící díla, rozvádění předpisů nebo jejich posteriorní zdůvodňování a podobně.

Jedním z velmi podstatných nedostatků je také snaha o vytváření úzce časově platných prací, které postrádají obecné a podstatné. Tyto práce pro potřeby dne jen vyčerpávají kapacitu a nic neřeší, protože za krátkou dobu se zpracovávají znova.

Vypracovávání takových děl má pak i jiná úskalí. Vždy je totiž možné a většinou i nutné označit je jistým stupněm tajnosti, který sám o sobě vyloučí širší okruh lidí z účasti na jejich posouzení. Tím se dává možnost uplatnění subjektivních představ. Za situace, kdy neexistuje ucelená teoretická základna, z níž by tyto aplikace vycházely, je tento stav typický.

Vrátím se však ještě k úrovni teoretických prací a k jejich odrazu u vojsk.

Věděl-li u vojsk o tomto stavu, je logické, že za sebou nemohou cítit žádné velké teoretické autority a jevit proto nějakou velikou snahu jejich práci aplikovat v praxi.

VOJENSKÁ MYSL: Pracoval jste v jedné z komisí pro přestavbu vojenského školství i v komisi pro rozbor stavu a perspektivy rozvoje vědních oborů. Můžete říci něco o vzájemné souvislosti problematiky, posuzované těmito komisemi?

S. CVRČEK: Nejdůležitější na obou úsecích byla možnost pracovat zcela objektivně, otevřeně se vyjadřovat a usilovně se snažit odhalit pravdu. To je jediný, plně postačující základní předpoklad. Ten byl dodržen a to také musí každého naplňovat optimismem. Kdyby toto totiž nebylo, nemohl by se ani uskutečnit tento rozhovor.

Výsledky práce komisí jsou však jen prvním podkladem svého druhu. Domnívám se však, že v jisté situaci je mnohem těžší prohlásit, že něco neexistuje, než neexistující vytvořit. Stalo-li se tak, pak je to obrovský pokrok. Totéž platí v souvislosti s novým chápáním vysokoškolského vzdělání budoucích důstojníků. Jde vždy o to udělat první krok v novém směru, další již nejsou problémem, ale jen prací. K takové práci se dnes hlásí mnoho lidí, kterým lze důvěřovat jak po stránce odborné, tak charakterové.

Rozhovor připravil a vedl

podplukovník Ing. Vladimír Grubner